

Haalt Roemenië 2007?

Rob Boudewijn ¹

Uit: Jason Magazine over internationale betrekkingen, nummer 1 (2004)

Tijdens de Top van Kopenhagen in december 2002 is besloten dat 10 kandidaat-lidstaten van de Europese Unie (EU) per 1 mei 2004 gaan toetreden. Roemenië, evenals Bulgarije, behoorde hier niet toe. Integendeel, voor beide landen zijn *road maps* opgesteld om de weg naar het EU-lidmaatschap te bespoedigen, waarbij het ijkpunt voorlopig, de door beide landen zelf voorgestelde datum, 1 januari 2007 is. Roemenië hoopt en verwacht de toetredingsonderhandelingen medio 2004 te kunnen afronden, voordat het mandaat van de huidige Commissie-Prodi afloopt. Van alle kandidaat-lidstaten is het Roemeense enthousiasme onder de bevolking voor toetreding tot de EU het grootst.² Ondanks dit publieke enthousiasme en alle inspanningen die de Roemeense overheid zich recentelijk getroost heeft, lijkt het er echter op dat het Roemeense schrikbeeld, namelijk dat Bulgarije en wellicht zelfs Kroatië, dat recentelijk het EU-lidmaatschap heeft aangevraagd, eerder tot de Unie zullen toetreden, bewaarheid zal worden. Wat zijn nu de *specifieke* factoren die de Roemeense weg naar het EU-lidmaatschap zo moeizaam doen verlopen? Hét sleutelbegrip lijkt in eerste instantie stagnatie te zijn.

Roemenië na Ceausescu; het verloren decennium?

Een eerste verklaring voor de achterstand van Roemenië ten opzichte van de andere kandidaat-lidstaten is gelegen in het *karakter* van de (politieke) omwenteling in Boekarest. Na de val van de Muur en de vreedzame omwentelingen in alle andere voormalige Sovjetvazallen, leek het er op dat Roemenië in 1989 het enige overgebleven orthodox-communistische regime uit het voormalige Sovjetblok zou blijven. Terwijl omringende landen het communistische juk reeds hadden afgeworpen, werd *Conducator* Nicolae Ceausescu op het 14de partijcongres van de *Partidul Comunist Roumanie* (PCR, Roemeense Communistische Partij) unaniem herkozen tot partijleider. Maar op 21 december 1989 sloeg in Boekarest alsnog de vlam in de pan: op een ter ere van Ceausescu georganiseerde aanhankelijkheidsbetoging, mede bedoeld om de aanhoudende demonstraties in Timisoara af te keuren, weerklonken de eerste protesten. Daarna verliep de Roemeense omwenteling juist *sneller* dan elders in het voormalige Oostblok. Zoals Huntington gechargeerd stelt: 'In Polen duurde het democratiseringsproces 10 jaar, in Hongarije 10 maanden, in Oost-Duitsland 10 weken en in Roemenië 10 uur.'³ Via de televisie kon de gehele wereld *live* getuige zijn van de vlucht van het echtpaar Ceausescu, hun arrestatie en vervolgens, op 25 december 1989, hun executie na een kort schijnproces. Kerst 1989 markeert een periode dat de Roemenen geheel met het oude regime, het verleden wilden breken en een nieuwe start wilden maken, maar is dit gelukt?

Er bestaat sinds medio jaren negentig consensus dat de Roemeense revolutie geen spontane volksrevolte is geweest, maar een *georkestreerde machtswisseling*, met als enige doel een wisseling van het leiderschap, niet van het systeem.⁴ Deze gemanipuleerde machtswisseling wordt onder andere geïllustreerd doordat de eerste 'vrije' verkiezingen in mei 1990 een eclatante overwinning opleverden voor het op 22 december 1989 opgerichte *Frontul Salvării Național* (FSN), omdat de nieuw opgerichte politieke partijen ervaring ontbeerden, maar vooral omdat de FSN zichzelf als enige partij zendtijd toebedeeld had. Het eerste beginselprogramma dat de FSN bekendmaakte, ging niet verder dan 'een herstructurering (geen privatisering!) van de industrie en de landbouw en vriendschap met de westerse landen binnen het 'Europese huis'; over integratie in de Europese Unie of de NAVO werd niet gerept'.⁵ Voeg daarbij het beeld van de *mineriada*, de mijnwerkers die op last van *ex-apparatsjik* Iliescu begin jaren negentig verscheidene keren de buitenparlementaire oppositie in Boekarest letterlijk wegknuppelden; het opstappen van oud-dissidenten uit de FSN vanwege het gebrek aan (politieke en economische) hervormingen én de autocratische, (neo)communistische bestuursstijl en, tot slot, het feit dat na de onwettelijke executie van het echtpaar Ceausescu vrijwel geen enkel voormalig topstuk van de Communistische Partij werd vervolgd en het beeld van een gemanipuleerde machtswisseling door een selecte groep neocommunisten is compleet. Dit beeld wordt nog versterkt door de berichtgeving in de media rond kerst 1989: in tegenstelling tot de vreedzame omwentelingen

in de andere landen, zouden er tijdens de Roemeense revolutie tienduizenden slachtoffers gevallen zijn. Uiteindelijk vielen er 1.104 slachtoffers te betreuren ⁶ en het oogmerk van Iliescu *cum suis* om aanvankelijk naar buiten te treden met deze astronomische hoeveelheden slachtoffers werd ingegeven om gedurende de onzekere overgangsperiode op deze wijze massale support voor het nieuwe bewind te genereren.

Als gevolg van de dominantie van de neocommunistische FSP en haar opvolger de sociaal-democratische PDSR (*Partidul Democratiei Sociale den Romania*) bleven wezenlijke politieke én economische hervormingen vooralsnog uit. Het Roemeense buitenlands beleid, voor zover daar sprake van was in de eerste jaren na 1989, werd voornamelijk afgestemd met de geestverwanten in het Kremlin. De val van Michail Gorbatsjov en de ineenstorting van het sovjetcommunisme in de zomer van 1991, impliceerde dat Iliescu nu wel –noodgedwongen bij gebrek aan alternatieven– voorzichtig toenadering moest zoeken tot het Westen.

Waarom was er in Roemenië, in tegenstelling tot vrijwel alle andere Oostblokstaten, geen sprake van een spontane ‘Wende’ en (her-)oriëntatie op het Westen? Een belangrijke verklaring is daarin gelegen, dat de Roemeense omwenteling plaatsvond aan het einde van een decennium dat in het teken stond van verscherping van de centrale controle en verdere isolering van ‘de buitenwereld’ in de breedste zin van het woord. In de jaren tachtig had de dictatuur van Ceausescu in het kader van zijn machtsconsolidatie een volstrekt totalitaire vorm aangenomen: ⁷ (hogere) leden van de *nomenklatura* werden onderworpen aan een rotatiesysteem, waardoor zich geen alternatieve machtscentra konden vormen, er werd overgegaan tot een grootschalige *sistimizarea*, een systematisering van het land hetgeen inhield dat met name de rurale bevolking werd ondergebracht in grootschalige communes die makkelijker te controleren zouden zijn door de alom tegenwoordige *Securitate*, de afscherming van het land tegen verderfelijke invloeden uit het Westen én de *Glasnost*-experimenten in de omliggende landen zorgden voor een totaal geïsoleerde, en daardoor slecht geïnformeerde bevolking, die bovendien al genoeg zorgen aan het hoofd had vanwege de draconische leefomstandigheden op dat moment. Vanwege (een combinatie van) deze redenen, ontbeerde Roemenië sociale machtscentra of een georganiseerde oppositie, zoals *Charta 77* in het toenmalige Tsjechoslowakije of *Solidarnosc* én de Katholieke Kerk in Polen, een door de kerk geïnspireerde dissidente beweging zoals in het voormalige Oost-Duitsland, laat staan dat er met een liberaal, op het Westen geënt economisch model, zoals in Hongarije, geëxperimenteerd kon worden. Met andere woorden: vrijwel iedere voormalige Sovjetvazal had in enerlei opzicht wel ervaring met en kennis van een systeem anders dan het communistische. Roemenië ontbeerde deze ervaring(en) in alle opzichten en de neocommunisten, als enigen behept met bestuurservaring, vulden zo het machtsvacuüm na Ceausescu, resulterend in een lange periode van stagnatie.

De jaren 1989-1996 kunnen derhalve gekenschetst worden als overgangsjaren van het *ancien regime* naar een werkelijk op Westerse leest geschoeid bewind. De winst van Emil Constantinescu van de *Conventia Democratica Romana* (CDR, Roemeense Democratische Conventie) in de verkiezingen van 1996 markeerde aldus de *werkelijke* breuk met het verleden. Voortvarend werd werk gemaakt van een werkelijke toenadering tot het Westen. De lidmaatschapsaanvraag voor de EU was weliswaar in 1995, nog onder Iliescu, ingediend, maar pas onder Constantinescu leek daadwerkelijk een begin gemaakt te worden om te voldoen aan de in 1993 geformuleerde Europese toetredingscriteria, de zogeheten Kopenhagen-criteria, die voorzien in een stabiele democratie, inclusief gelijkberechting van de minderheden, een functionerende markteconomie én de overname en implementatie van de Europese wet- en regelgeving, het zogeheten *acquis communautaire*. Onder het nieuwe bewind werden diverse privatiseringsvoorstellen gelanceerd, wetgeving voorbereid die het Roemeense wetboek meer in overeenstemming zou moeten brengen met de Europese vereisten en in september 1996 werd een verdrag met Hongarije afgesloten over de etnische, culturele, taalkundige en religieuze erkenning van de Hongaarse minderheid. Een overzicht van de handelsrelaties illustreert hoe Roemenië in deze periode in toenemende mate werd ingekapseld in Europa.⁸ Maar ondanks dit hoopvolle begin was de periode Constantinescu (1996-2000) uiteindelijk niet succesvol. “Onervarendheid, machteloosheid en vriendjespolitiek leidden tot een algehele teleurstelling, die het pad effende voor een terugkeer van Iliescu”⁹.

Wat de staat van de *economie* betreft, was de Roemeense uitgangspositie van meet af aan veel gunstiger dan die in de andere voormalige Oostblokstaten. De opkomst van dissidente bewegingen in de voormalige Sovjetstaten was volgens Ceausescu mede mogelijk geweest door de grote Westerse invloed in de desbetreffende landen én dan met name de afhankelijkheid van geleend Westers kapitaal. Daarom diende Roemenië vanaf 1980 zo snel mogelijk alle Westerse schulden af te lossen en volstrekt autarkisch te worden. Wat volgde was het decennium dat in Roemenië bekend staat als het tijdperk van de drie F's: *Foame, Frig, Frica* (Honger, Kou, Angst). De drastische schuldsanering resulteerde in onmenselijke leefomstandigheden voor de bevolking; de gehele graanoogst bijvoorbeeld werd gedurende een aantal jaren geëxporteerd uit een land dat in het interbellum bekend stond als de graanschuur van Europa. Het resultaat was echter dat Roemenië in tegenstelling tot de omringende landen de jaren negentig schuldenvrij begon: het land beschikte zelfs over valutaréserves van ca. 1,5 miljard dollar. Waar andere landen zich diep in de schulden moesten steken om de economische transitie op gang te brengen, had Roemenië dit in beginsel kunnen financieren uit eigen middelen. Deze unieke kans liet het Roemenië echter liggen: initiatieven zoals de Poolse *Shocktherapie* ontbraken onder Iliescu geheel of verzandden in de tweede helft van de jaren negentig, onder Constantinescu, jammerlijk in de welig tierende corruptie.

Ook op het terrein van de privatisering bleven werkelijke initiatieven uit. Weliswaar werd midden 1991 een privatiseringswet aangenomen, maar deze bleek vooral een dode letter. In het meest gunstige geval kan gesproken worden van pseudo-hervormingen, zoals bijvoorbeeld de introductie van nominatieve privatiseringscoupons: de 'couponiade'. Iedere burger had zo recht op een door de regering vastgesteld aantal aandelen in een van de staatsbedrijven. Ten aanzien van de privatisering kan gesteld worden dat de periode Iliescu I vooral gekarakteriseerd wordt door stagnatie.¹⁰ Zijn opvolger Constantinescu presenteerde kort na zijn aantreden weliswaar een ambitieus plan dat gericht was op herstel van de economie en voortvarende privatiseringen, maar bracht het er in de praktijk niet beter van af. In 1998 stond de Roemeense economie, op basis van het Bruto Nationaal Produkt per Capita, op de 87ste plaats op de wereldranglijst, nog achter een land als bijvoorbeeld Namibië.¹¹ In 2001 was nog steeds tweederde van de Roemeense economie in staatshanden. Weliswaar werd in dit jaar door persoonlijk ingrijpen van Premier Nastase de grootste staalfabriek van Roemenië, Sinex, verkocht, maar op dat moment stonden 135 andere grote overheidsbedrijven, waaronder de meerderheid van de staatsbanken, nog steeds op de verkooplijst.

Exemplarisch voor de voortdurende economische malaise is het feit dat begin 1996 maar liefst 42% van de bevolking onder het bestaansminimum leefde en dat de levensstandaard tussen 1989 en 1996 nota bene met 35% *daalde*.¹² Ondanks indrukwekkende groeicijfers van het BNP met bijna 5% per jaar, is het gemiddelde Roemeense inkomen op dit moment slechts 25% per capita van het EU-gemiddelde. In deze situatie zou een snelle toetreding tot de Europese binnenmarkt onvermijdelijk tot desastreuze gevolgen voor de Roemeense economie leiden. De conclusie van de Europese Commissie in 2003 was derhalve onverbiddelijk: "ondanks initiatieven in de goede richting, is Roemenië nog bij lange na geen functionerende markteconomie."¹³

Het bracht de rapporteur van het Europees Parlement inzake Roemenië, Barones Emma Nicholson, tot een duidelijke, maar vooral ook harde waarschuwing: "[Roemenië] moet besluiten ofwel in de richting van de EU te gaan door het privatiseringsproces te verbeteren en de economische hervormingen te versnellen ... of anderszins moet het de doelstelling om lid te worden van de EU maar vergeten, met als optie autarkie en isolatie."¹⁴ Met deze boodschap op zak schreed Roemenië, na een decennium van stagnatie, het nieuwe millennium binnen.

Een nieuw millennium, een nieuw elan?

Op de Europese topontmoeting in Helsinki in 1999 is door de EU-lidstaten het *politieke* besluit genomen om de toetredingsonderhandelingen met de zes resterende kandidaten, waaronder Roemenië, in februari 2000 te openen. Na deze opening, vormden de binnenlandse electorale resultaten in hetzelfde jaar een factor van uitmuntend belang. De presidentsverkiezingen in december 2000 resulteerden in een uiteindelijke keuze voor Iliescu in de tweede ronde. De belangrijkste concurrent voor Iliescu bleek de populistische en extreem nationalistische Corneliu Vadim Tudor te zijn, prominent ex-lid van de geheime dienst *Securitate*.¹⁵ Ironisch genoeg kon de bevolking in de tweede

ronde dus kiezen tussen een ex-communist en een extreem nationalist en verklaard anti EU-propagandist als diegene die Roemenië terug zou moeten leiden naar het Westen, ofwel een keuze 'tussen voor kanker en tegen de pest' ¹⁶. Na deze verkiezingen lijkt Boekarest de lethargie voorbij. De tweede periode-Iliescu kenmerkt zich door een enorme inhaalslag, teneinde Roemenië zo snel mogelijk te laten voldoen aan de toetredingscriteria én om het *acquis communautaire* te implementeren. Dit lijkt niet zozeer de verdienste van de President, voor wie de Europese oriëntatie kunstmatig, maar bovenal pragmatisch lijkt te zijn, maar veel meer die van premier Adrian Nastase, die een sterk Europese koers volgt en niet na laat het Europese voorland telkens publiekelijk te bevestigen. ¹⁷

Niettemin rest Roemenië ook nu nog een aantal omvangrijke obstakels, die naast een versnelde privatisering en de opbouw van een functionerende markteconomie vooral gelegen zijn in de politiek-bestuurlijke constellatie waarin de toetredingsonderhandelingen zich afspelen. Meest in het oog springende belemmeringen voor de bestuurlijke hervorming(en) zijn de endemische *corruptie* en de *gebrekkige persvrijheid*. In 2001 stond Roemenië op de 63ste plaats van de *Corruption Perception Index*, op gelijke hoogte met landen als Ghana en Egypte. ¹⁸ Wederom levert de erfenis van het Ceausecu-regime een belangrijke verklaring: in de beste traditie van Machiavelli werd een meesterlijke verdeel en heerspolitiek doorgevoerd door de gehele maatschappij. Gevolg hiervan is dat corruptie en cliëntelisme ook nu nog een 'normaal' onderdeel van het maatschappelijk leven vormen, alsmede het intrinsieke wantrouwen van de gemiddelde Roemeen jegens de overheid. Een willekeurig bericht uit de *Volkskrant* van 15 maart 2003: "Een volksvertegenwoordiger die belangen heeft in het bedrijf dat de parlementaire autovloot beheert. In Nederland zou het niet kunnen, in Roemenië kijkt niemand ervan op."

Dit is ook de sleutel tot de lage opkomst tijdens het referendum in oktober 2003, waar met veel kunst en vliegwerk de benodigde 50%- opkomstgrens werd behaald, waardoor de Roemeense Constitutie in lijn gebracht kon worden met het *acquis*. De lage opkomst werd niet veroorzaakt door een anti-Europagezindheid onder de bevolking, alhoewel Tudor in zijn campagne wél op deze angst voor de superstaat Europa probeerde in te spelen, maar door het totale gebrek aan vertrouwen onder de bevolking in de eigen politici. "Meer dan de helft van de Roemenen is ervan overtuigd dat politici corrupt zijn en vooral aan hun eigenbelang denken." ¹⁹

Hervormingen van de overheidsbureaucratie en het juridisch systeem ter bestrijding van de corruptie hebben derhalve op dit moment in Roemenië absolute prioriteit. Eén van de belangrijkste stappen in deze context is, aldus de Roemeense Minister van Buitenlandse Zaken Mircea Geoana, "the adoption of the National Programme for the prevention of corruption and a legislative package designed to regulate conflict of interest." ²⁰ Een eerste tastbaar uitvloeisel van dit onder Brusselse pressie aanvaard plan is dat het aantal ministeries afgelopen zomer bijna is gehalveerd tot 14. ²¹ Niettegenstaande de aanname van dit Nationale Programma in maart 2003, waarvan de kern luidt dat parlementariërs en iedereen die een publieke functie bekleedt zijn belangen in het bedrijfsleven moet opgeven, concludeerde de Europese Commissie eind vorig jaar dat: "Corruption in Romania continues to be widespread. A number of high-profile measures were taken, but substantially increased efforts are needed." ²² Ook de persvrijheid staat op het spel. Alleen al in 2003 werden zestien journalisten aangevallen en mishandeld, terwijl de daders nooit zijn gearresteerd. Het ging hierbij doorgaans om journalisten die de corruptie in zowel de politiek als het zakenleven aan de orde hadden gesteld. Ex-president Constantinescu hekelde in een open brief aan de lidstaten van de EU en de NAVO de 'passiviteit van de Roemeense overheid inzake de aanvallen op journalisten' en stelde bovendien dat de vrijheid van meningsuiting in gevaar werd gebracht. ²³ De Commissie deelt deze zorg en concludeert in haar *Progress report* van 2003 dat politie, justitie en rechtspraak nog steeds niet naar behoren functioneren. ²⁴

Haalt Roemenie 2007 ?

Zoals hier werd betoogd, maakt Roemenië slechts langzame vorderingen op het hervormingspad, eerst politiek en later economisch, dat uiteindelijk moet resulteren in het (volwaardig) EU-lidmaatschap. Deels is de zwaarte van de opgave waar Roemenië voor staat, te verklaren uit de moderne politiek-historische geschiedenis van het land. Roemenië heeft (te) lang gekampt met de politieke erfenis van

het Ceausecu-regime en haar (politieke) naweeën in de vorm van een neocommunistische opvolger en, als consequentie hiervan, een in de jaren negentig nog regelmatig haperende economie, onder andere veroorzaakt door een gebrek aan privatiseringen. Ook de nog in 2004 alom aanwezige corruptie en de bestuurscultuur van cliëntelisme vormen een factor waarom de overgang van het land naar de economische en politieke gewenste situatie zoals die wordt voorgestaan door de Commissie en de EU-lidstaten zo moeizaam verloopt. De *interne politieke constellatie* vormt een andere sleutel tot het antwoord waarom de transitie én de toetredingsonderhandelingen zo moeizaam verlopen. Kernbegrippen hierbij zijn de coördinerende rol van het *Minsterul Integrarii Europene* (MIE, Ministerie van Europese Integratie), een coördinatie die overigens zeer stroperig verloopt met als gevolg een weinig coherent Roemeens optreden in Brussel, de *braindrain* van hoog opgeleide jonge Roemenen die hun heil in het buitenland zoeken en het schrijnend gebrek aan financiële en institutionele capaciteiten, gevoegd bij de zeer ondoorzichtige organisatie van het openbaar bestuur.²⁵

Naast deze factoren, lijken de onderhandelingen simpelweg *te laat* van start te zijn gegaan, zeker indien de duur van het toetredingsproces vergeleken wordt met voorafgaande uitbreidingen, en *te traag* te verlopen. Op dit moment heeft Roemenië 22 van de 31 hoofdstukken van het *acquis communautaire* voorlopig kunnen afsluiten. Voorlopig – want voor de daadwerkelijke sluiting dienen nog de nodige obstakels genomen te worden,²⁶ terwijl de besprekingen over de Roemeense omgang met de inhoudelijk meest complexe beleidsgebieden, onder andere de *financiën* en het *landbouwbeleid* pas onder Deens Voorzitterschap in het najaar van 2002 zijn geopend en momenteel nog in volle gang zijn. Is het reëel te veronderstellen dat deze hoofdstukken medio 2004 (voorlopig) gesloten kunnen worden? De Polen hebben ruim 7 jaar onderhandeld voordat alle hoofdstukken voorlopig konden worden afgesloten. Spanje en Portugal hadden meer dan 6 jaar nodig voordat de onderhandelingen konden worden afgerond, waarbij aangetekend dient te worden dat het gehele *acquis* medio jaren tachtig ‘slechts’ 20.000 pagina’s besloeg en nog niet de Verdragen van Maastricht, Amsterdam, Nice en alle afgeleide secundaire wetgeving en jurisprudentie omvatte. Daarnaast bevonden beide laatstgenoemde landen zich qua economische ontwikkeling veel dichterbij het (toenmalige) EU-niveau: het BNP van Spanje bijvoorbeeld bedroeg ongeveer 75% van het toenmalige EU-gemiddelde, terwijl Roemenië nu dus slechts op een schamele 25% staat. Het zou dus werkelijk miraculeus zijn indien Roemenië in slechts 4 jaar de onderhandelingen over een *acquis* dat inmiddels uitgegroeid is tot een kleine 100.000 pagina’s tot een succesvol einde weet te brengen, of nog wonderbaarlijker indien de inhoudelijk meest complexe hoofdstukken zelfs in 2 jaar afgerond kunnen worden.

Daarnaast verlopen de onderhandelingen uitermate traag. Exemplarisch is bijvoorbeeld de moeizame afschaffing van het fameuze voormalige artikel 200 in het Roemeense wetboek van strafrecht, waarin homoseksualiteit strafbaar werd gesteld. Het schrappen van dit artikel liep vooral als gevolg van de politieke oppositie van de invloedrijke orthodoxe kerk enorme vertraging op: pas na 6 jaar was dit artikel verdwenen. Ook het opschorten van de doodstraf, één van de keiharde Kopenhagen criteria, kon in het parlement niet eerder dan in 2003 gerealiseerd worden: 8 jaar na het aanvragen van het EU-lidmaatschap! Een ander voorbeeld is de gelijkberechtiging van de Hongaarse minderheid, inclusief het gebruik van de eigen taal. De jarenlange weigering van de Roemeense overheid om hiervan werk te maken leidde tot een diplomatieke rel tussen Hongarije en Roemenië. Op dit moment zijn de Hongaarse rechten in overeenstemming met de Europese vereisten, hetgeen echter nog niet gezegd kan worden van de positie van de Roma. Andere hiervoor gesignaleerde noodzakelijke hervormingen, zoals de recente sanering van de logge overheidsbureaucratie en de privatisering van de staatsbedrijven om de Roemeense economie marktconform te laten opereren, verlopen ook simpelweg té traag. Gevolg hiervan is, is dat Roemenië nu bijvoorbeeld ver achterop ligt bij een land als Bulgarije, dat reeds 26 hoofdstukken heeft afgesloten. De opmerking van de Bulgaarse premier Simeon Sakseoberggotski dat de twee landen de “EU-toetreding samen tegemoet zouden rijden” schoot verschillende Bulgaarse politici in het verkeerde keelgat: samenwerking met Roemenië zou immers remmend werken. Ironisch genoeg wees Roemenië bij de opening van de toetredingsonderhandelingen samenwerking met Bulgarije hooghartig van de hand, aangezien dit de Roemeense toetreding zou vertragen!

Desalniettemin lijken de Roemeense onderhandelaars en andere direct betrokkenen nog steeds overtuigd dat 1 januari 2007 haalbaar is. Op een begin dit jaar door *The Netherlands-Romania Foundation (NRF)* georganiseerd, meldde de Roemeense Ambassadeur in Nederland, Iulian Buga, dat zijn land in 2007 zeker aan de minimumvereisten voor het EU-lidmaatschap zou voldoen. Ingewijden wisten op hetzelfde seminar zelfs te melden dat er reeds sprake was een *politieke deal*: de Europese Commissie zou in december 2003 haar zegen hebben uitgesproken over de Roemeense toetreding op de geplande datum.²⁷ Dit zou verklaren waarom er recentelijk in de Nederlandse pers berichten opdoken dat “De Roemeense onderhandelaars in Brussel lachend achterover aan tafel zitten.”²⁸ Dit zou echter wel eens valse hoop kunnen blijken te zijn, aangezien de Commissie Buitenlandse Zaken, Mensenrechten, Gemeenschappelijke veiligheid en Defensiebeleid van het Europees Parlement (EP) op 19 februari jongsleden een vernietigend oordeel velde over de Roemeense progressie, of, zoals de *Volkskrant* kopte: “EU geeft Roemenië een uitbrander.”²⁹ Hoewel het rapport van deze parlementscommissie niet juridisch bindend is, reflecteert deze opinie een toegenomen bezorgdheid bij zowel Parlement, Commissie en lidstaten over de Roemeense voortgang, hetgeen niet los gezien kan worden van de vele weeffoutjes waarmee de *Big Bang*-uitbreiding van 1 mei 2004 gepaard gaat. Aangezien “Brussel” met Roemenië dezelfde fouten wenst te vermijden, heeft de rapporteur van het EP, Thompson, begin februari de Commissie zelfs gevraagd de onderhandelingen te staken totdat Boekarest ernst maakt met de hervormingen.³⁰ Tot opschorting van de onderhandelingen zal het volgens de Roemeense EU-onderhandelaar Vasile Puscas niet komen, maar “Romania’s accession in 2007 is impossible unless reforms are fully implemented”, waaraan Thompson nog mondeling toevoegde dat “This is a very tough report that sends a very clear political signal from the European Parliament to Romania: implement genuine reform now or accession in 2007 is impossible.”³¹

De gekoesterde hoop om in 2004, vóór het einde van het mandaat van de huidige Commissie, de onderhandelingen te kunnen afronden, lijkt dan ook eerder ingegeven door idealisme dan door rationele overwegingen. De logica achter de door Roemenië zelf geformuleerde toetredingsdatum 1 januari 2007 is niet duidelijk - de angst om tot ‘het late kind van Europa’³² te worden bestempeld, lijkt de belangrijkste drijfveer. Sceptici beweren zelfs dat Roemenië nog minstens 30 jaar nodig zal hebben om tot het economische ontwikkelingsniveau van de minst ontwikkelde (huidige) lidstaten te komen.³³ Deze sombere voorspelling doet geen recht aan de enorme inhaalslag die Roemenië zich sinds 2000 getroost heeft om het land in lijn te brengen met de Europese toetredingsvereisten, maar laat onverlet dat er nog een lange weg te gaan is: de conclusie lijkt daarom gerechtvaardigd dat het Roemeense lidmaatschap van de EU per 1 januari 2007 een ijdele droom is.

Rob Boudewijn, historicus, is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan Instituut Clingendael en is lid van het algemeen bestuur van de stichting Jason..

Noten:

¹ De auteur dankt collega Mendeltje van Keulen voor haar commentaar op een eerdere versie van dit artikel, dat als co/productie gepubliceerd is in de *Internationale Spectator* (maart 2004)

² Volgens de *Eurobarometer* (2003) is ruim 84% van de Roemenen voorstander van toetreding, een percentage waar geen enkele andere (kandidaat-)lidstaat aan kan tippen.

³ Samuel P. Huntington, *The Third Wave of Democratisation* (Oklahoma 1991) p. 207

⁴ zie bijvoorbeeld: Tom Callagher, *Romania after Ceausescu* (Edinburgh, 1995)

⁵ Sorin Alexandrescu: ‘Jaren van voltooiing: Roemenië na de revolutie van 1989’ in: Jan Willem Bos en Jacques Neven (red.) *Democratisering aan de Donau* (Amsterdam 1997) p. 53

⁶ Idem, p. 41

⁷ R. Boudewijn, *De pilaren onder het regime van Nicolae Ceausescu± accumulatie en consolidatie van de macht* (Groningen, 1991)

⁸ In 2000 kenden de handelsrelaties van Roemenië met de EU een waarde van 14 miljard dollar, een verdrievoudiging ten opzichte van 1992.

-
- ⁹ Eppo Jansen, "Roemenië verkeert in de ban van een troebel en tragisch verleden", in: *Europa in Beweging* (nr. 1, 2003) p. 11
- ¹⁰ Zie bijvoorbeeld: Ion Anton, 'Foreign direct investment in Romania', *Working Papers in European Industrial Policy* (nr. 8, 1996)
- ¹¹ Tony Judt, 'Romania: bottom of the heap', *The New York Review*, 1 november 2001
- ¹² Patrick Bijmans, "Roemenië in de herkansing", in: *Atlantisch Perspectief* (nr. 5, 2001) p.19
- ¹³ Aldus het voortgangsrapport van de Europese Commissie uit oktober 2003: *Continuing Enlargement. Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by Bulgaria, Romania and Turkey* (Brussel 2003)
- ¹⁴ Geciteerd in : Liviu Murescan, «Reinventing Romania, or redefining the national identity », in : Petr Drulák, *National and European identities in EU enlargement* (Praag 2001) p. 150-151
- ¹⁵ Zie voor het gedachtengoed van Tudor bijvoorbeeld± Iris Urban, 'Le Parti de la Grande Roumanie, doctrine et rapport au passé. Le nationalisme dans la transition postcommuniste' in± *Cahiers d'études* nr. 1 (2001)
- ¹⁶ *NRC Handelsblad*, 11 december 2000
- ¹⁷ Zie bijvoorbeeld de verschillende speeches van Nastasa op± www.gov.ro
- ¹⁸ Freedom House, *Nations in Transit: country report Romania* (New York, 2001)
- ¹⁹ *Volkskrant*, 15 maart 2003
- ²⁰ Adress of H.E. Mr. Mircea Geoana, *Further European Enlargement – a Romanian view*, Clingendael Institute, 15 th of October 2003
- ²¹ In hoeverre sprake is van een échte sanering, valt echter nog maar te bezien, aangezien vele voormalige departementen nu het predikaat 'agentschap' of 'secretariaat' opgeplakt hebben gekregen en ex/ministers nu 'gedelegeerd minister' heten.
- ²² Zie noot 13
- ²³ *NRC Handelsblad*, 9 januari 2004
- ²⁴ Geciteerd in± Freedom House, *Nations in Transit: country report Romania* www.freedomhouse.org (December 2003)
- ²⁵ Zie voor meer bijzonderheden over de interne politieke constellatie: Rob Boudewijn en Mendeltje van Keulen, 'Roemenië: het korte decennium tot 2007', in: *Internationale Spectator* (maart 2004)
- ²⁶ Het hoofdstuk Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) staat bijvoorbeeld geboekstaafd als voorlopig afgesloten. Roemenië heeft echter als enige kandidaat lidstaat een niet-uitleveringsverdrag met de Verenigde Staten afgesloten. Hoewel dit verdrag nog geratificeerd dient te worden door het Roemeense Parlement, staat dit haaks op het EU-prioriteiten inzake de verdere ontwikkeling van het GBVB.
- ²⁷ Seminar georganiseerd door The Netherlands-Romania Foundation (NRF), *Is Romania Qualified for Joining the EU in 2007?*, Amsterdam, 4 februari 2004
- ²⁸ Zie onder andere: *Volkskrant*, 14 februari 2004
- ²⁹ *Volkskrant*, 20 februari 2004
- ³⁰ idem
- ³¹ 'Failure to carry out reforms forces review of Romania's EU accession plan', in: *Financial Times*, 20 februari 2004
- ³² Aldus de kop in het dagblad *Evenimentul Zilei*, 5 november 2003
- ³³ Stanila, 2001, geciteerd in: Liviu Murescan: 'Reinventing Romania, or Redefining National Identity' in: Petr Drulák: *National and European Identities in EU Enlargement* (Praag 2001) p 156-157